

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Építészmérnöki Kar
Lakóépülettervezési Tanszék TDK szekció

Bodnár Emőke, Poór Veronika, Szőke-N Bernadett Csilla:

-Korok lakóterei-
Egy városi kereskedő háza a Tudorok korában

TDK értekezés

Konzulens:

Maróty Katalin, dr.

.....

Budapest, 2011.10.28.

Tartalomjegyzék

I. Európa a XVI. században.....	3
II. Építészoktatás a XVI. században	4
III. Anglia a Tudor korban.....	5
1. A Tudor-kori Anglia története	5
2. Társadalmi tagozódás a Tudorok korában	6
3. A nők társadalmi helyzete	7
IV. Építészet a Tudor-korban	7
1. A vidék építésze	7
2. A városi építészet	8
3. A Tudorházak belsőépítésze.....	9
4. A Tudor hall	11
V. A tervünk alapkövei	11
VI. Eredmények, megfigyelések.....	12
Felhasznált irodalom	13
1.sz. függelék.....	14
2.sz. függelék.....	17
3.sz. függelék.....	18
4.sz. függelék.....	25
5.sz. függelék.....	28

I. Európa a XVI. században

A 16. század az újkor hajnala. A világ ekkor nagy változásokon ment keresztül: a középkor értékrendszere lassan átalakult, helyt adva ezzel a humanizmusnak. A világkép teljesen megváltozott, kibővült a tudomány vívmányai és a felfedezők eredményei által, ám ezek a változások Európa egyes területeire különböző hatással voltak. A társadalom magasabb rétegeiben egyre inkább felébredt a vágy arra, hogy megismerjék és a saját tapasztalatuk alapján ítélik meg a körülöttük lévő világot. Ez volt a század elején élő reneszánsz ember alapvető törekvése.

Az első társadalmi szintű, paradigmátikus váltás asztrológiai természetű volt: felfedezték, hogy a ptolemaioszi világkép nem helytálló, a Föld gömbölyű, és hogy nem is az egyetlen bolygó a világban, a Nap körül kering más égitestekkel együtt. Ez a felismerés nagyon sok gondolkodó és tudós munkásságát katalizálta Európában, köztük az itáliai Galileo Galilei-ét, aki kísérletekkel bizonyította elődje, Kopernikusz világrengető felfedezését és közben újabb összefüggésekre ébredt rá a természettudományban. Ezek a tudósok ugyan nem tagadták Isten létezését, de elgondolásaik gyökeresen átformálták az emberek gondolkodását önmagukról és a világról.[1]

A kora középkori Európa egységes keresztény világfelfogása lassan felbomlott: a kontinensen kívülről érkező támadások, járványok, éhínségek, a klerikusok sokszor helytelen és nehezményezett viselkedése olyan válságos helyzetet okozott, amit az Egyház 15. századi zsinatai nem voltak képesek orvosolni. [1] Luther Márton volt az első, aki megfogalmazta ellenvetéseit az elvilágosodott klerikáliával szemben, és az 1521-es wormszi konkordátumban leírta javaslatait arról, hogyan kellene változtatni a jelenlegi válságos helyzeten, mely elképzeléshez 14 német birodalmi város is csatlakozott, ezzel a később fellépő Kálvin Jánosnak és a többi reformátornak is példaképéül szolgált. A könyvnyomtatás fejlődése kezdetben a protestánsok helyzetére volt pozitív hatással, mivel lehetőség nyílt arra, hogy a Bibliát az emberek már anyanyelvükön is olvashassák. A Katolikus Egyház és a protestánsok sokszor küzdelmekig fajuló vitáit végül az ellenreformáció tudta csak nyugvópontra helyezni.[2]

A katolicizmus megújulása mellett, a művészetekben is változások következtek be: a kort meghatározó művészek új társadalmi jelenségeként léptek be a köztudatba, alkotásaikon felfedezhető és megismerhető a korszellem, a gondolkodás, a reneszánsz világkép. Munkáikhoz kimeríthetetlen forrásnak bizonyulnak az ismét felfedezett ókori alkotások. Ez az új társadalmi réteg gyakran öntörvényű és megtöri a kialakult normákat. Egy komolytalanabb példával élve, Leonardo da Vincivel is előfordult, hogy a megrendelő bosszúságára félbehagyta munkáját, ha izgalmasabb elfoglaltságot talált. [4] Az irodalom is nagyon hiteles képet mutat az akkori világról: Shakespeare vagy Lope de Vega Európa két különböző területén élt, mégis hasonló a társadalom, az életmód és az emberi viszonyok, melyeket bemutatnak műveikben.

A társadalom egyes rétegei között még mindig elég nagy szakadék tátongott, habár a fejlődő gazdaság, és a városiasodás révén már megjelentek köztes rétegek. A városi polgárságban például, ahol a családfő, ha kereskedő volt, meggazdagodhatott annyira, hogy bekerüljön a felsőbb rétegekbe.

A kereskedelem fejlődése, mely sokszor több országot is összekötött, fellendítette az ipart, ezért egyre több ember költözött városba, hogy ott keressen megélhetést. Vidéken a mezőgazdasági áruterelés a nagybirtokokon összpontosult, a gazdák, akik többnyire szintén

inkább a városban laktak, bér munkásokat fogadtak, akik ott éltek a birtokon, és művelték a földet.[1]

A fentiek következtében a városok száma és népessége hirtelen megnőtt. 1500-ban még csak négy 100 000 főnél népesebb város volt Európában, 1600-ra, viszont már tizenkettő. A városi élet is átalakult: egyre több és magasabb ház emelkedett, az utcák viszont maradtak szűkek és levegőtlenek a magas telekárak miatt. A higiénés viszonyok még mindig aggasztóak voltak, ezért sokszor járványok tizedelték a lakosságot. Ezeken a problémákon csupán a városrendezés korai formáinak elterjedése látszott segíteni.[4] Általános kép Európában az utcai nyüzsgés, a piacokon tolongó szolgálók, akik délelőttönként igyekeztek bevásárolni mindent, amivel a ház úrnője megbízta őket. A gazdagabb kereskedők nem az utcán, hanem saját házukban árulták a portékájukat. [3]

A társadalmi szerepek is megegyeztek a legtöbb területen. A férj tartotta el a családot, felesége pedig a háztartásról gondoskodott. A nőknek nem volt beleszólásuk a politikába, egyes területeken, például Itáliában még a vallási ünnepségeken sem vehettek részt. A gyerekek alacsonyabb társadalmi státuszba tartoztak, majdhogynem a szolgálókkal voltak egyenrangúak. Bizonyos helyeken például velük kellett étkezniük, vagy ha nem, akkor sem foglalhattak helyet az asztalnál, amíg a családfő vacsorázott. A születések száma magas volt, ám az egészségügyi körülmények miatt, csak igen kevesen érték meg a felnőttkort. [3]

A legtöbb gyereknek már volt lehetősége iskolába járni, egyre kevesebb volt az írástudatlan a városokban. Számtant, mértant, nyelvtant, zenét tanultak, az egyetemeken pedig csillagászatot, természettudományokat. Az orvoslás területén is fejlődés mutatkozott, melyet a boncolás elterjedése katalizált, kiemelkedő alakja Ambroise Paré. [4]

Közép-, és Kelet-Európában, így Magyarországon is érezhető volt a változások hatása, de csak kisebb mértékben. Az Oszmán Birodalom terjeszkedése miatt állandó hadviselésben álltunk, majd a mohácsi csata elvesztése után az ország egyharmada török uralom alá került. Csak az északi részeken - a Királyi Magyarországon -, és keleten - az Erdélyi fejedelemségben - lehetett európai szintű kulturális életről beszélni, amely a külföldi tanulmányokat végzett diákoknak volt köszönhető. [2]

II. Építészoktatás a XVI. században

Az építőmester fogalom kialakulása

A középkorban az építőszakma szakemberei céhekbe tömörültek. A céhek többféle célt szolgáltak, amely között a fontosabbak a céhekbe tömörültek érdekérvényesítése, képvisellete, a szakmai tudás továbbadása, a megfelelő szakmai színvonal megtartása volt.

A kézműves céhekben mindenféle szakma képviseltette magát, természetesen a „csúcson” a kőműves mesterrel, majd az ácsok, kőfaragók és a többi szakma következett. Általánosságban elmondható, hogy a kőműves mesterek voltak az épületek tervezői is, mivel a különféle szakmák közül ő volt a legáltalánosabban képzett, ezért a tervezés mellett később a sokféle szakmát összefogó kivitelezések irányítását is ők kapták feladatul. [5]

Az építőműhely működése

A kőművesek életét, munkáját a céh, az építőműhely határozta meg, s szabályozta minden napját századokon át.

A céhek élén a céhmesterek álltak, akiket a mesterekből álló céhgyűlés választott. Előtte történt meg az inasok fogadása, és ő őrizte a céhláda kulcsát is, melyben a privilégiumok, a mesterek, legények és inasok iratait, a céh vagyonát őrizték. Aki mesterré akart válni, először inasként szerződött el egy céhhez, ahol 3 évig kellett segédkeznie. Mire eltelt a tanulóidő három esztendeje, s elkövetkezett a felszabadítás, a mesterségén kívül még sok mindent megtanult. A felszabadult legénynek 2-3 évig kellett vándorolnia, a célja az volt, hogy „világot lásson” és tapasztalatot gyűjtsön. A vándorló évek letelte után a legény, a céhmester által kijelölt mesternél egy évig pallérkodott, majd ezután elkészítette a remekét, ami a céh mestereinek elbírálása alá esett és ha megfelelt, a legény mesterré vált. A fiatal kőműves persze nem lehetett egyhamar céhmester, mert e tisztségre idősebb, tapasztalt, tekintélyes mestert választottak.

A céhmesternek választott kőműves elérte a legnagyobb rangot a céhszervezet hierarchiájában. Hírnevét már csak az öregbíthette, ha többedjére is megválasztották céhmesternek. [6] [7]

III. Anglia a Tudor korban

1. A Tudor-kori Anglia története

A rózsák háborúja 1485-ben, a bosworth-i csatamezőn ért véget, ahol a korábban viszonylag ismeretlen, a Lancaster-házzal rokonságban álló Tudor Henrik (a későbbi VII. Henrik) legyőzte III. Richárdot, aki a csatában elesett. 1509-ben fia, VIII. Henrik lépett az angol trónra, aki kezdetben a római katolikus egyház egyik leghűbb támogatója volt, s Luther Márton ellen készített írása nyomán kiérdemelte a pápától a *Defensor Fidei*, a hit védője címet. 1522-ben azonban a király beleszeretett egyik udvarhölgyébe, Boleyn Annába. Mivel Aragóniai Katalinnal kötött házasságából csak lány gyermeke született, megkísérelte frigyét Rómában érvényteleníttetni. A VII. Kelemen pápa hamarosan érvénytelennek nyilvánította a király második házasságát, és kimondta a kiközösítést. A király ekkor a parlamenttel az anglikán egyház vezetőjévé nyilvánította magát, és megtagadta a pápa addigi primátusát. VIII. Henrik híres volt arról, hogy konfliktusok megoldásának a lehető legegyszerűbb, ám kevésbé humánus módját választotta: 1535-ben egy nagy humanista lett az áldozata, Mórús Tamás. Azután következett Boleyn Anna, kinek bűne az volt, hogy csak lányt szült a királynak: Erzsébetet. [8]

Henriket fia, az akkor 10 éves Edward követte a trónon, majd 1553-ban leánya, Tudor Mária, kit „Véres”-, vagy „Katolikus”- Máriaként (*Bloody Mary*) ismert meg a világ. Mária, V. Károly Német-Római császár befolyása alatt állva, megkísérelte helyreállítani az országban a katolicizmust. 274 protestánt égettek meg máglyán, emiatt Mária rendkívül népszerűtlenné vált mind a lakosság körében, mind az udvarban, ahol férje, II. Fülöp spanyol király embereinek befolyása súlyos érdeksérelmeket okozott. 1558-ban Mária meghalt. Ebben az évben halt meg apósa, V. Károly is.

Féltestvére, Erzsébet következett a trónon, 25 éves korában: „Erzsébet, a protestáns”.

1558-as hatalomra jutása után sikerült valamelyest helyreállítani a rendet az Edward és Mária alatt káoszba süllyedt országban. A VIII. Henrik óta megosztó vallási kérdéseket is sikerült megnyugtatóan rendezni: a 39 Anglikán cikkellyel Erzsébet megalapította az anglikán vallást. Pár év múlva a pápa eretnekké nyilvánította és kiátkozta a királynőt.

Erzsébet még apjánál is jobban bátorította a tengeri vállalkozásokat, expedíciókat, ezen kívül támogatta azokat a kereskedő hajósokat, akik Anglia kereskedelmét mindenekelőtt a textilkivitellel kívánták fellendíteni. 1577-ben Francis Drake vezetésével expedíció indult Dél-Amerika felfedezésére. Az általa vezetett flotta másodikként került meg a Földet és ő volt az első kapitány, aki élve hazajutott erről a vállalkozásról. Érdemeiért Erzsébet angol királynő lovaggá ültette. Az ő nevéhez kötődik Virginia állam meghódítása Észak-Amerikában, melyet I. Erzsébet angol királynő, a „Szűz Királynő” tiszteletére nevezett el. [9]

Erzsébet folytatta apja politikáját, így a külhoni viszályok során is igyekezett Anglia érdekeit képviselni. 1572-ben a Német-alföldön általános felkelés folyt II. Fülöp ellen, mely során Erzsébet csapatokkal segítette a felkelőket. 1587-ben 18 évi rabság után összeesküvés vádjával lefejezték a katolikus Stuart Máriát. Az úgyszintén katolikus vallású spanyolok ezen igen felháborodtak. Spanyolország ekkor állt hatalma csúcsán, Erzsébet azonban harcot indított ellene. Az angol történelem egyik legdicsőbb haditette is ehhez fűződik: 1588-ban Sir Francis Drake vezetésével az angol flotta legyőzte a Spanyol Armadát. Az ezt követő háború azonban súlyos terhet jelentett Anglia számára, és csak Erzsébet halála után ért véget. [8]

1596-ban a királynő felfedezett egy fiatal író, William Shakespeare-t. Ebben az évben mutatták be legújabb darabját: Rómeó és Júliát. 1598-ban Fülöp spanyol király elkeseredetten, öregén halt meg. 1603-ban I. Erzsébet is meghalt, akit II. Jakab, a lefejezett Stuart Mária fia követte a trónon.

A fentiek alapján elmondható, hogy a Tudor-kor meghatározó fejezete az angol történelemnek, különösen ami a későbbi időszakra gyakorolt hatásait illeti. Ezek közül a legfontosabb az uralkodó és a Parlament közötti hatalommegosztás kérdésének rendezetlensége volt, ami végül elvezetett az angol polgárháborúhoz.

2. Társadalmi tagozódás a Tudorok korában

A Tudor-kori Anglia alapvetően mezőgazdasági társadalom volt. A népesség nagy része falvakban lakott, és gazdálkodásból élt. Ezt követően a városok is növekedésnek indultak és egyre nagyobb szerepet tölthettek be a gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésben. Ebben az időben sok ezer flamand posztókészítő az inkvizíció elől Angliába menekült és ott virágzásnak indította a posztóipart, így a 16. században a kereskedelem és az ipar gyors növekedésnek indult. Anglia egyre inkább kereskedelmi országgá vált. A szénbányászat, az ólom- és vasipar virágzott.

Akárhogy is, de a Tudor-időknek voltak nyertesei és vesztesei. A magasabb osztályok és a középosztály még inkább felemelkedésnek indult az akkori életszínvonalhoz képest. Ahogy Anglia egyre inkább virágzott, az otthonok úgy váltak egyre kényelmesebbé, azonban az alacsonyabb rendű társadalmi osztályok és a bér munkások helyzete egyre rosszabbá vált. [10] A 14. században a népesség jelentős százaléka halt meg pestisben. Ennek eredményeképpen és a munkaerőhiány következtében, a bérek is növekedni kezdtek. A 16. századra a népesség száma már elérte a korábbi, így a keresetek csökkenni kezdtek. A 15. században a népesség 2

és fél millió körül volt, míg ez a szám 1600 körül már elérte a 4 milliót.[11] A 16. századi Angliában a népesség csaknem 50%-a élt a létminimum szintjén. Számukra az élet rendkívül nehéznek bizonyult. Az átlag életkor csupán 35 év volt. A legtöbb ember vidéken élt, de sokan laktak nagyobb városokban is, úgy, mint London, Bristol vagy Norwick. [10]

A Tudor társadalom négy csoportra volt osztható. A társadalmi ranglétra tetején a nemesség állt, akik tulajdonában hatalmas birtokok álltak. Alattuk helyezkedtek el a köznemesek (*gentry*) és a gazdag kereskedők. Ezek az urak is jelentős földbirtokkal rendelkeztek, általában műveltek voltak és családi címerrel is rendelkeztek. A legfontosabb uraságok soha nem végeztek fizikai munkát, ezt méltóságon alulinak tartották. Alattuk helyezkedtek el a kisbirtokosok (*yeomen*) és iparosok (*craftsmen*). A kisbirtokosok földdel rendelkeztek és úgy viselkedtek, mint a nagyurak, azonban ők dolgoztak is földjeiken. Általában mind a kisbirtokosok, mind az iparosok írástudó réteg voltak. A kisbirtokosok alatt a földbérlők álltak, akik a gazdagabbak földjein haszonbérletben dolgoztak bér munkásokkal, akik többnyire írástudatlanok és szegények voltak. Azonban a társadalmi osztályok, ha nehézségek árán is, de átjárhatóak voltak. Nehéz munkával és szerencsével egy földműves kisbirtokossá válhatott, aki ha családi címet vásárolt, köznemes lett.[10]

3. A nők társadalmi helyzete

Ebben a korban a nők és gyerek társadalmi szerepe kevésbé volt meghatározó, mint a férfiaké. Néhány Tudor korban élő nő fonodában dolgozott, de akadtak, akik szabásmunkában, kalapszalomban, kelmefestőként, cipésznél vagy hímző asszonyként dolgoztak. Volt, hogy mosóasszonynak szegődtek el, habár ekkoriban a mosás egy nagyobb házban általában csak havonta egyszer volt lehetséges, míg a szegényebbeknél csupán háromhavonta volt mosónap. Néhány nő az ételek előkészítését intézte, pékségekben, sörfőzdékben, cukrászdákban segédkeztek, vagy különböző ételeket árultak az utcán. Igen gyakori volt, hogy háztartási alkalmazottként dolgoztak, más nők pedig bábaként vagy patikusként tevékenykedtek.

A legtöbb nő azonban a háztartásban dolgozott, amely idejük nagy részét lefoglalta. A legtöbb gazdaságban a nő is kivette a részét a földműves munkából, ezen kívül feladata volt segédkezni az állatok gondozásában, elkészíteni az ételeket, megsütni a kenyeret és sört főzni. A városban élő családoknál, gyakran előfordult, hogy egy kereskedő feleségének kellett megcsinálni a könyvelést és még utaznia is kellett egy-egy üzlet miatt. Gyakran a kereskedő végrendeletében a feleségére hagyta az üzletet is, mely hatalmas kiváltságnak számított akkoriban. [10]

IV. Építészet a Tudor-korban

1. A vidék építésze

A szegényebb rétegek rendszerint úgynevezett „*half-timbered*” házakat építettek. Ez azt jelentette, hogy a ház csontvázát egy erős faváz alkotta. A gerendázat általában tölgy és szilfa használatával készült, ez képezte a ház vázát. Rendszerint tölgy lécekkel, mogyoróvessző vagy sövényfonattal töltötték ki a keretet és erre jött a tapasztás, amely általában nedves keveréke

volt földnek, aprított szalmának, és trágyának. Legvégül bevakolták az épületet. Ez általában rendkívül légmentes falakat eredményezett. Volt ahol ezen kívül még gyapjú szigetelést is használtak. A késő 16. században néhányan átépítették házaikat és a fa keretet téglával töltötték ki, amely ekkoriban újításnak számított és drága is volt. Addig a téglát és a követ ezen a területen általában csak kémények építésére használták. A tető jellemzően nádtető, zsúpfedél volt, de gyakoriak voltak a szalmából készült tetők is. Ez különösen kedvelt volt vidéken, ahol nem volt magas a komolyabb tüzek kockázata.[17]

Ezek a sajátos fekete-fehér, favázás házak jellemezték a Tudor-építészetet. Stíluselemeiket a csúcsíves gótikából vették át, amelyet vegyítettek a tiszta és szimmetrikus reneszánsz elemeivel. Ez a szimmetria megjelenik az ebben a korban épült családi házak, lakások és paloták építészetében.

A Tudor házakon rendszerint csak kisebb ablakok voltak, hogy könnyebben benntartsák a meleget. A 15. században csak nagyon kevés embernek volt beüvegezve az ablaka, a 16. században azonban egyre gyakoribbá vált az ablakok üvegezése. Az ablaküveg, amelyet kézzel és csak kis táblákban tudtak előállítani, még ekkoriban is rendkívül drága volt, ezért is készültek a kisebb darabokból, ólommal összeillesztett, jellegzetes rácsosztású üvegek. Még kisebb mennyiségben is csak a gazdagok engedhették meg maguknak ezt a fényűzést. Egy ablaküveg olyannyira értékesnek számított, hogy ha egy család költözött, az ablakokat is vitték magukkal.

A szegényebb rétegek továbbra is egyszerű kunyhókban éltek, egy vagy két szobával, ritkán hárommal. Általában nekik nem volt kéményük, a füst a tetőn kialakított füstlyukon át távozott. Ebből adódott, hogy ezekben a házakban nem lehetett a *hall* fölötti teret beépíteni. [13]

A gazdag nemesek jellemzően vidéken éltek, nagy kastélyokban, melynek tervezésekor általában gondosan odafigyeltek a szimmetriára. Ebben az időben gyakori volt, hogy a kastély alaprajza „E” vagy „H”-betűt formált, ezzel fejezve ki Erzsébet és Henrik iránti tiszteletüket. A gazdag Tudor otthonok több szobát tartalmaztak, hiszen gyakran lehetett nagy számú vendégségre számítani, akiket akár hetekre is el kellett tudni szállásolni, étkeztetni és szórakoztatni. A gazdagságot mutatta az is, hogy itt előszeretettel alkalmazták az üvegfelületeket, amely olyannyira divatos újításnak számított, hogy az idő során egyfajta státusszimbólummá vált. A gazdag házak általában téglából és kőből épültek, cseréptetővel. A kő rendkívül drága dolog volt, amelyet csak a nagyon gazdagok engedhettek meg maguknak. A kastélyok és templomok ennek ellenére szinte mindig kőből épültek. Kőből épült például a *Kirby Hall*, Northamptonshireben (1550-75) „Elizabethan” stílusban. A téгла szintén drága anyag volt, hiszen kézzel készítették. A téglából épített paloták egyik legszebb példája az 1530-ban befejezett *Hampton Court Palace* a Temze partján, melyet VIII. Henrik saját rezidenciájaként építtetett. [15] A Tudor korban vált divattá az, hogy a növényekből bonyolult, tekervényes mintákat alakítottak ki. Ez jellemzi a vidéki kerttervezéseket is. Az effajta változatokat gyakran csomós, vagy hurkos kertnek nevezték, mert az egymást keresztezni látszó alacsony sövények, díszes csomó érzetét keltették. [16]

2. A városi építészet

A Tudor-kori London Nyugat-Európa legnagyobb városa volt. VIII. Henrik és I. Erzsébet idejében piszkos és veszélyes volt, mégis vonzotta az olyan embereket, akik hírnévre vágytak vagy szerencsét akartak próbálni. London ebben az időben a nagy kontrasztok városa volt. A régi *London Bridge*-nél gazdag kereskedők divatos házai álltak, akik drága portékákat árultak, míg a híd másik oldalát, szegénység és bűnözés jellemezte, ahol az emberek a szemetet és az éjjeli edények tartalmát az ablakból, utcára öntötték. Azonban a szegénység is vágyott szórakozásra, így ebben a korban sok színház is épült, köztük Shakespear színháza, a *Globe Színház* is. [18]

A városban lényegében emeletes, többszintes házakban éltek az emberek. Míg a munkások családosan egy-két szobás lakásokban zsúfolódtak, a mesteremberek, a kereskedők és a polgárok három-öt szobában laktak, a nagykereskedőknek, a hivatalképviseleknek, a parlament tagjainak már hat-hét szobájuk is lehetett. A különös azonban a lakások inkább függőleges, mint vízszintes elhelyezkedése: a lakások legtöbbször két szintet foglalt el, de némelyik három, négy, sőt öt szintet is. A városokban a helykihasználás érdekében szinte minden alkalommal a tetőtér is beépítésre került. A kétszobás lakásoknál az egyik szinten volt található a konyha és a közös helyiség, a másikon a hálószoba. Egyre több helyen megjelentek kisebb terek például az *alkóv* vagy a *suszterpadlás*. A kisebb tereknek több előnye is volt: mindenkinek jutott külön szoba, még a gyerekeknek is, illetve a fűtés megoldása is egyszerűbb volt. Ekkoriban a gyerekek száma egy családban öt-nyolc is lehetett.

Londonban és a kisebb városokban jellemző volt, hogy a földszinten üzlet vagy műhely került kialakításra, így a lakások az emeleteken helyezkedtek el. Ezekbe a lakásokba alulról, az üzleten keresztül lehetett feljutni. [13] Ebben a korban jelent meg a túlnyúló első emelet, amelyet „*galleries*”-nek, vagy „*jetty*”-nek hívtak. Ezzel tudtak helyet teremteni az emeleti részen, amely különösen a városokban volt fontos, ahol rendkívül drága volt a terület. Ezzel el tudták érni, hogy az utcán, a járószinten elférjenek a lovas kocsik és az emberek, azonban ez rendkívül sötét utcákat eredményezett. Különösen Londonra volt jellemző, hogy annyira szűkek voltak az utcák, hogy a szemben lévő túlnyúló ablakok és emeleti részek majdnem összeértek, így szűk, kanyargós utcák, és zugok miatt, napfény aligha érhet a lakásokat. [12]

A késő 16. század gazdasági fellendülést hozott Angliába, így lakástulajdonosok zsebébe is több pénz jutott. Ez, és a szénbányászat fejlődése is hozzájárult ahhoz, hogy elkezdtek megjelenni a gazdagabb rétegeknél, a Tudor-korra jellemző díszes kémények. Ezáltal elkezdtek kiszorulni a füstös középkori *hallok*, ahol a család tagjai csupán egyetlen tűzhely köré tudtak kuporodni. Ezek az összetett kémények lehetőséget adtak új helyiségek létrehozására, amelyek akár különböző tevékenységek színterévé is válhattak, beleértve az étkezést és az alvást. Londonban a házak teteje ekkor már néhol cserépborítást is kapott, az esetleges tüzek elleni védekezésként. [12]

3. A Tudorházak belsőépítésze

A Tudor házak jellegzetessége volt, hogy a válaszfalak tölgyfából készültek. Ezek védelmet nyújtottak a huzat ellen, továbbá vízhatlannak és tartósak is bizonyultak. A 16. században néhány embernek már volt tapétája, azonban ez nagyon drága dolog volt, így az is jellemző

volt, hogy festett ruhákat tettek a falra. Ebben az időben a mennyezet is vakolva volt, de volt terület ahol elkezdett megjelenni a fa mennyezetburkolat is. A padló fából készült, amelyet rendszerint kávéval és jó illatú gyógynövényekkel szórtak fel, például levendulával, rózsával, kamillával, vagy százszor-széppel, ezek fedték el az esetleges szagokat. Előfordult, hogy néhány helyen szőtt gyékényt, vagy pokrócot is terítettek a padlóra. A szőnyegetek ellenben nem a padlóra, hanem a falra vagy az asztalra terítették, mert ebben a korban ez is rendkívül drága volt. [12]

A szobák száma függött a ház méretétől és funkciójától, de voltak helyiségek, amelyek tradicionálisan minden házban előfordultak, például az étkező és a hálófülke. A gazdagabb házaknál ekkor már megjelent a külön konyharész. A konyha magában foglalt egy nagy tűzhelyet, melyet sokszor úgy alakítottak ki, hogy a hall felől is funkcionáljon, mint kandalló, illetve főként vidéken a konyhához kapcsolódóan két éléskamrát: egy, amit polcos tárolásra használtak és egy, amiben romlandó ételeket tároltak. Az éléskamrák felett általában egy kisebb raktár helyezkedett el. A Tudor korban továbbá rendkívül elterjedt volt, hogy a gazdagabb családoknál az éléskamra a hallhoz és nem a konyhához kapcsolódott. Ennek oka az volt, hogy az éléskamrát a ház ura vagy annak felesége felügyelhesse. [12]

A gazdagoknál és nemeseknél jellemzően több nappali is volt. A „*great hall*” volt a többcélú terem, ezt a vendégek számára tartották fent, illetve a háztartás itt vacsorázhatott a ház urával együtt, és éjszaka itt aludhattak a földön, abban az esetben, ha nem volt kialakítva számukra a konyhában külön alvóhely. Később megjelenik a „*Winter Parlor*” (téli szalon), mely egy az étkezőhöz hasonló funkciójú szoba, a családi visszavonulás színtere. A gazdagabb házakban a ház ura külön fogadószobát tartott fent vendégei számára. Ez különösen fontos szerepet töltött be egy kereskedő otthonában, mivel az üzlet itt a lakás alatt helyezkedett el. Egy-egy fontosabb üzlet felett a lakás fogadószobájába invitáltak be, amely rendszerint a nagy hallból nyílt. Csak a legfontosabb emberek léphettek be ebbe a terembe, így ha valakit ebben a szobában fogadtak, az rendkívül nagy kegynek számított. Ehhez adódhatott még a nagyon gazdagok számára a „*vizes fülke*”, egy szekrény ahova a latrinát rejtették, vagy a külső árnyékszék, a még módosabbaknál. Fürdőt általában a tűzhely mellett vettek, azonban ebben a korban, ha valaki három fürdőt is vett egy évben, azt már túlzásnak tartották. [12]

Ebben az időben csak néhány helyen fordult elő folyosó, vagy előtér, inkább az egymásból nyíló szobák voltak a jellemzők. Sok helyen megjelent az *alkóv*, mely egy hálósobául használt kisebb, rendszerint ablaktalan tér volt, ami levegőjét és világosságát egy nagyobb utcai szobából kapta. [12]

A szegényebb rétegek, ebben az időben szalmabálán aludtak. Ha valakinek pehelyből készült ágyra tellett, az már nagy jólétről árulkodott. A leggazdagabb rétegeknél már megjelentek a baldachinos ágyak is. A korai időkben az étkezőasztalnál csak a családfőnek volt támlás széke, a ház többi tagja hokedlikén és padokon foglalt helyet. [12] A középkorban a bútort az egyre gazdagabbá vált, de még mindig csak alap szükségleteket elégített ki. Egy gazdagabb otthon rendszerint tölgyfából készült falakkal rendelkezett, ez rendkívül nehéz és masszív volt. A Tudor-időkben mindig több generációt is kiszolgáló bútorokat terveztek. [14]

A Tudor-korban az állandó bútordarabként használt különböző ládák nagy népszerűségnek örvendtek. Általános volt, hogy ezek a bútorok lábbal is rendelkeztek, hogy a piszkos, sokszor élősködőktől hemzsező padlótól minél magasabbra kerüljenek. A ládák általában nehezek és díszesek voltak. Sok ládát speciálisan utazásra terveztek, ezeknek

ellenben nem volt lábuk, elősegítve ezzel a könnyebb szállítást. Ez rendkívül fontos szerepet töltött be egy-egy gazdagabb család életében, ahol sokszor költözködtek a rezidenciák között. A rangosabb és gazdagabb családoknál megjelentek a polcos tálalószekrények is. Ezeket rendszerint drága szövetekkel takarták le, és csak díszebédek és ünnepek idején használták. A legszebb aranyozott és ezüstözött tányérokat itt tárolták és innen szolgálták fel. [14]

4. A Tudor hall

Ebben a korban a „*Great Hall*” volt a fókuszpontja minden tevékenységnek egy-egy Tudor palotában, vagy egy gazdagabb házban. Csak a leggazdagabbak engedhették meg maguknak a nagy hall nyújtotta luxust. A hall közlekedés szempontjából is a ház domináns része volt, hiszen innen lehetett feljutni a következő szintre, illetve a padlástérbe. A 16. században a legtöbb ember a hall fölé egy másik szintet is épített, ezzel növelve a szobák számát. Ez csak azokban a házakban volt lehetséges, ahol már megjelent a kémény, ez viszont szintén luxusnak számított. A gazdagabb házaknál így jellemzően két szint magas volt a hall, amelyhez a közlekedő rendszerből fakadóan galéria is csatlakozott.

Ez a rendszer a nagy vidéki kúriáknál úgy módosult, hogy a házba az úgynevezett „*screens passage*”-en, egy oszlopos folyosón lehetett belépni, innen pedig középen a nagy Hallba. A bejárattal szemközt rendszerint a kandalló foglalt helyet. A Hall szokásszerűen egy inkább magasabb, mint szélesebb, négyszögletes szoba volt, melynek aránya a leggazdagabbaknál elérhette 1,5:3 arányt is. A városi házaknál a hossza ugyan rövidült, de mindig igyekeztek a téglalapos arányt megtartani. Rendszerint a hall hosszú oldalán voltak az ablakok, és vidéken már megjelentek az ablakfülke kiugrások is.

A vidéki nagy házaknál jellemző volt, hogy a hall rendelkezett úgynevezett „trubadúr-galériával”, amely a „*screens passage*” fölött egy emelt galéria volt. Itt kaptak helyet az énekesek, táncosok, akrobaták, zsonglőrök, akik tehetségeikkel szórakoztatták a ház népét és vendégeiket. Itt már volt ahol megjelent a falak kárpitozása is.

A nagy hall végében volt egy emelvény, amelyen az étkező asztal állt. Itt azonban csak a legelőkelőbb urak és hölgyek ülhettek, a ház többi népe az alacsonyabb kecskelábú asztalnál foglalhatott helyet. Ebben a korban a só rendkívül drága dolog volt, ezt az asztal közepére helyezték, így ahhoz csak a megfelelő rangú emberek férhettek hozzá. [12]

V. A tervünk alapkövei

Feladatunk egy 16. századi lakóház megtervezése volt, mely során egy Tudor-korabeli lakóház megmodellezését tűztük ki célul. Számunkra a korabeli Anglia, a Tudorok birodalma, azon belül is a városi élet tűnt a legizgalmasabb kihívásnak. Megvizsgáltuk hogyan éltek az emberek, milyen társadalmi osztályok voltak és milyen házakban laktak. Mivel a városokban a többszintes lakások voltak a jellemzők, így mi is egy ilyen koncepció mellett döntöttünk.

A család, akinek a házat terveztük elképzelésünk szerint egy módosabb kereskedő volt. A lakás összesen három szintes a tetőtérrel együtt, ehhez jön még a lakás alatti üzlethelyiség. Magát a lakóteret is innen lehet megközelíteni, egy, az üzlethelyiségből induló lépcsőn. Ezáltal a lakóegység az első szinttel kezdődik.

A megérkezés helyszíne a hall, amely fontos szerepet töltött be a család életében. Ez volt a főétkezések helyszíne, és itt zajlott a családi élet: a háziasszony itt kézimunkázott, a gyerekek itt játszottak, és a vendégeket is itt fogadták. A hall egyik oldalán foglalt helyet a konyha, amelynek tűzhelye a hall felőli oldalon kandallóként használható. A konyha terét az akkori szokásoknak megfelelően két szint belmagasságúra vettük, így a cselédség hálójárási helyét is ki tudtuk alakítani. A hall másik oldalán helyezkedik el az éléskamra, ezáltal a ház úrnője felügyelheti annak használatát. Szintén ezen az oldalon helyezkedik el a ház urának, a kereskedőnek a fogadószobája. Ezt a helyiséget a fontos ügyfelek fogadására tartották fenn, és ez a helyiség is rendelkezett saját kandallóval.

A nagy hall fontosságát erősítendő két szintre vettük annak belmagasságát, melyhez kapcsolódott egyik fő eleme, a közlekedőként szolgáló galéria. A hallból fölvezető, viszonylag meredekebb lépcsőn lehet feljutni az emeleti galériára. Innen nyílik az úr hálószobája. Csak ezen keresztül lehet megközelíteni az úrnő hálószobáját, mivel figyelembe vettük azt, hogy ebben az időben a gazdagabb rétegeknél még külön aludtak a házastársak. A Tudor-kori házakra jellemzően itt is igyekeztünk figyelni arra, hogy előterek és folyosók nem voltak jellemzők. A szobák szinte minden esetben egymásból nyíltak, és gyakran alkóvok jöttek létre, amiket a tervünkbe is próbáltunk beépíteni.

A legfelső szint a tetőtér. Ide is a galériáról induló egykarú lépcsőn lehet feljutni. A Tudor-kori városokban a tetőtér is szinte minden esetben beépítésre került a beépíthető területek vége miatt. Ezt figyelembe véve a tetőtérben elhelyeztünk további három szobát a gyerekek és a dajkacseléd részére. Ezekből kettő is egymásból nyíló szoba. Mivel gazdagabb családról van szó, így feltételeztük, hogy kéményt is építenek be, ezáltal a felsőbb szintek fűtése is megoldható a kéményekbe bekötött kandallókkal.

VI. Eredmények, megfigyelések

Összességében megállapítottuk, hogy a Tudor-kori építészet igen egyedi formákat, és építészeti helyzetet teremtett. A korabeli anyagokat a lehető legnagyobb mértékben kihasználták, törekedtek praktikus, helytakarékos, olcsón és tartósan építkezni, mely során figyelemmel voltak a társadalmi viszonyokra is.

Véleményünk szerint elismerés illeti az akkori mestereket, hogy fából, és kevés anyagból olyan házakat tudtak építeni, amelyeket 500 év elteltével napjainkban is használni tudnak.

Ez a kor és terület nagyon megmozgatta a fantáziánkat, érdeklődéssel kutattunk utána, melynek eredményeképpen úgy érezzük, hogy olyan tudásra tettünk szert, melyet jövőbeni munkásságunkban is hasznosítani tudunk.

Felhasznált irodalom

- [1] SZÁRAY MIKLÓS, SZÁSZ Erzsébet: *Történelem II.* -2000.- ISBN 963 16 2556 7
- [2] <http://www.ujakropolisz.hu/a-16-szazad>
- [3] FITZROY, CHARLES: *Reneszánsz Firenze napi öt forintból* –Bp.: Scolar Kiadó, 2011
- [4] JEAN-PAUL BRIGHELLI: *A Reneszánsz és a Humanizmus fényei* - Larousse-Officina Nova kiadó, 1998 p. 22, 33, 56, 73,
- [5] <http://www.epito-mester.hu/multunk/index.html?a=1&level=0>
- [6] <http://mek.niif.hu/04600/04683/html/rmme0008.html>
- [7] http://www.jozsefa-gy.sulinet.hu/szakkepzes_tortenete.htm
- [8] <http://www.tortenelemklub.hu/?tema=27>
- [9] http://www.londonanglia.hu/informacio/anglia_tortenete
- [10] <http://www.localhistories.org/tudor.html>
- [11] <http://www.woodlands-junior.kent.sch.uk/Homework/tudors/dailylife.htm>
- [12] <http://www.the-tudors.org.uk/tudor-architecture.htm>
- [13] <http://www.localhistories.org/tudorhomes.html>
- [14] <http://www.the-tudors.org.uk/tudor-furniture.htm>
- [15] <http://www.chiddingstone.kent.sch.uk/homework/houses/tudors/rich.htm>
- [16] A Tudorok Kora, Spektrum TV, dokumentumfilm sorozat 2009 0:36
- [17] <http://www.shakespearesengland.com/2010/03/elizabethan-house.html>
- [18] http://www.historylearningsite.co.uk/tudor_london.htm

1.sz. függelék

Részlet Richard Tames: Shakespeare Londonja napi öt garasból című könyvéből

EGY NAP LONDONBAN

Ha nyugtalanabbul alszunk, mint máskor, és a napkelte már ébren talál, érdemes kimennünk a város határába, ahol az út porát már felverték a vidéki árusok, akik tojással, fűszernövényekkel, virágokkal, vajjal és babbal megrakodva igyekeznek Londonba. (...) Miközben a hajnali sötétben lépkednek, csoszognak vagy botorkálnak az úton, időről időre utat adnak a dübörgő szekereknek, amelyek tele vannak zöldséggel, ládába zárt csirkékkel, tüzelővel vagy éppen frissen sült stratfordi cipóval, ami még meleg, hogy megcsiklandozza az orrunkat. A ratcliffe-i és wappingi kocsmákban, amelyek látszólag bármikor összedőlhetnek, részeg tengerészek horkolnak, miközben a felszolgálók éppen visszaöntik a maradékukat a hordókba, hogy nemsokára eladhassák az első vendégeknek. A környékbeli kurtizánok pedig csendesen távoznak a mellékutcákon, zsebükben a fizetssel, amit elkértek vagy elloptak.

London utcáin kékköpenyes inasok nyitják ki gazdáik műhelyét. Az iparosokról szóló törvény értelmében március közepétől szeptember közepéig reggel öttől este hatig tart a munkanap, közben két és fél óra szünettel, amelyet étkezésre vagy bármi másra lehet fordítani. Szeptember és március közt napkeltétől napnyugtáig tart a munkaidő.

A legszigorúbb puritán otthonokban - amelyekből elég sok van a város néhány kerületében - most gyűlik össze a család, hogy elmondják a reggeli imát, és felolvassanak a Szentírásból, hogy aztán napi ügyeikhez fogjanak. A puritánok tudják, hogy az Úr dicsőségére dolgoznak, és hogy a mai nap talán életük utolsó napja lesz, amikor el kell számolniuk cselekedeteikkel.

A város fogadóinak udvarából paták csattogása és beszéd hangjai szűrődnek ki, ahogyan az istállószolgák felkantározzák a lovakat indulni készülő gazdáik számára, a szolgálólányok pedig némi borralaló reményében lábatlankodnak köztük. Gyerekek sietnek - vagy inkább csak ballagnak - az iskola felé, a lelkiismeretesebbek egy-egy latin rendhagyó ige félig-meddig megtanult ragozását mormolva maguk elé, míg a vásottabbak azzal vannak elfoglalva, hogy odalopózzanak valamelyik társuk mögé, és lekapják a fejről gyapjúsapkáját, rögtön elhelyezve azt egy nagy rakás lócitromban. Körülöttük az árusok, hogy minél szebb legyen a standjuk, friss portékákkal fedik a rohadt, megszáradt árut, és közben fennhangon kiabálják, hogy mi mindent árulnak: "Érett cseresznye, mosolygó alma!" "Mivel szolgálhatok? Tű, csat, harisnyakötő vagy selyemszalag?"

Akik dolgoznak, először hét és nyolc óra közt állnak meg, hogy gyorsan bekapjanak valami reggelit. Mivel Londonban, a királyság legnagyobb városában vagyunk, a kenyér fehér, a sör finom, és akad vaj, sajt és hering is. A vidéki árusok egy része ilyenkor már hazafelé tart. A szerencsésebbek mindent eladtak, amijük csak volt, az okosabbak pedig mostanra rájöttek, hogy jobb az összes maradék árut lepasszolni valakinek, akinek állandó standja van, és hazamenni dolgozni, mint itt várni egész nap, hogy elvigyék a portékát.

A délelőtti derekán a Királyi Tőzsde - amely a város kereskedelmi központja - zsibong a gazdagon díszített köntöst viselő üzletemberek hangjától, akik legalább egy tucat különböző nyelven intézik ügyeiket. Közben a káprázatos Whitehall palota udvara megtelik a hízelgés és az ármány hangjaival, ahogy az udvarhölgyek és udvari szolgák készülnek, hogy megjelenjenek a király színe előtt. A kereskedők irodáikban shillingeket, forintokat és dukátokat számolgatnak.

Mások a folyóparti kikötőkben gyülekeznek, hogy végignézzék, hogyan rakják ki az árut a hajókból, amelyek épp hogy csak befutottak, vagy a kapitányt keresik, hogy meghívják egy korsó sörre valamelyik kocsmába.

Zsúfolt, de azért kényelmes házukban a kereskedők feleségei felügyelik a takarítást, elküldik a szolgálókat, hogy a piacról húst vagy halat hozzanak, megnézik, hogy a tegnapi mosás rendesen megszáradt-e már, és újabb feladatokat találnak ki, mint például savanyúság és befőtt elrakása. Ezek a dolgok pontosan akkorra készülnek el, amikor el kell kezdeni készülni a főétkezéshez - tisztára súrolni a fatányérokat, kitenni a késeket és kanalakat, megfőzni és ízesíteni az ételt, és mindezt úgy, hogy dél előtt fél órával minden készen legyen.

Másutt, az igazán gazdagok házaiban a tempó sokkal kényelmesebb. Az ételekről és a háztartás ügyes-bajos dolgairól szolgál gondoskodnak - leginkább szolgálólányokat ugráltatva. A ház úrnője, akkor is, ha nem túlságosan ájtatos természet, szakít időt valamilyen vallásos könyv elolvasására, csak hogy a vasárnapi istentiszteleten tudálékosan idézzon belőle padoszomszédjának. De az is lehet, hogy inkább elmegy a Cheapside utcába, és vesz magának egy kesztyűt, egy körgallért, egy abroszt, esetleg valami keresztelőre szánt ajándékot. Lányai ezalatt magánórát vesznek franciából és zenéből, majd felfejtik az előző napi elrontott varrást.

Délelőtt tizenegy és délután két óra között az utcák tömve vannak: az emberek hazamennek ebédelni, vagy éppen onnan jönnek, míg mások, akik túl messze laknak, egy kocsmába vagy fogadóba sietnek. Egy jó ebéd reményében, vagy éppen attól tartva, hogy elkésnek valahonnan, az emberek ilyenkor szinte semmi másra nem tudnak figyelni. Ez a zsebmetszők kedvenc napszaka.

Délután kettőkor már mindenki ismét dolgozik. (...) A város túlsó déli oldalán az aranyifjúság, a jogáskollégiumok hallgatói és a város látványosságaira kíváncsi utazók keverednek London megbecsült polgáraival, akik úgy vélik, illendő dolog feleségükkel délutáni sétát tenni. (...)

Miután leszedték az asztalt az ebédet követően, de sem a férfiak, sem a gyerekek nem értek még haza, a háziasszonyok kihasználják a nyugalom rövid percit, és a kertben javítgatják a ruháikat vagy pletykálnak a szomszédal. Netán rózsával, illetve levendulával illatosított szappant főznek, esetleg szájvizet készítenek két rész mézből, két rész ecetből és egy rész borból.

Öt órakor vége a tanításnak, az utcák ismét hangosak a gyerekek visongásától, és a nyomorék koldusok vagy a standjaikat összepakoló árusok kárára elkövetett csínyektől. Mire az est leszáll, a vacsora is elfogy. Szigorú szabályok tiltják az iparosoknak, például szabóknak, hogy mesterséges fény mellett dolgozzanak, mert ha emiatt nem tudnak megfelelni a legmagasabb követelményeknek, egész szakmájuk hírnevét tehetik kockára. (...)

A legtöbb család este közösen imádkozik, majd megnézik, zárva vannak -e az ajtók és ablakok, vizet loccsantanak a tűzre, és aludni térnek. (...) A gazdagok házaiban drága viaszgyertyák égnek, és adnak annyi fényt, hogy a ház ura későig fent lehessen, és nyugalomban olvashassa vagy írhatta leveleit.

OTTHONOK

(...) A londoniak a gerendavázás házakat kedvelik. Az ilyen házakat a "keret" összeállítása után - a tulajdonos anyagi helyzetének megfelelően - belécezik és betapasztják sárral, trágyával és szalmával, vagy a keretet kitöltik téglával, amelyet helyben égettek. A házak

általában háromszintesek, bár vannak négy- és ötszintesek is, ilyenkor a legfelső emeletek néhány lábbal kijebb nyúlnak, mint az alsók. A tulajdonosok a kiugró épületrészekkel nagyobb teret nyernek, az utcák viszont sokkal sötétebbek lesznek. Az építkezéshez leginkább tölgyet használnak, mert az angolok szerint ez a fa - a legkeményebb fajtája - az országuk szimbóluma. Erzsébet királynő idején a londoni építkezésekben a legnagyobb változást az jelenti, hogy létrák helyett immár lépcsőket használnak, ha fel akarnak menni a felsőbb szintekre, tovább elkezdtek téglakandallókat és - kéményeket, valamint illemhelyeket építeni a házakban.

Csaknem minden londoni házon van nyitható, üveges ablak, néhányra a tulajdonos címere is rá van festve. Csak a legnyomorúságosabb házakon és a kis sörözőkön láthatunk még ma is rácsos ablakokat. (...) Jobb helyeken az esővizet ólomtartályokba gyűjtik, mivel az esővíz lágy, valamint a zsúfolt Londonban kevésbé tűnik gyanúsnak, mint az a víz, amit valamelyik közkútból húztak.

A gazdagabb polgárok házában a falakat burkolat borítja, leggyakrabban piros-fehérvörösre festve, ugyanis ezek őfelsége színei. Néhány házban a spanyol módinak megfelelően arany-fekete színekre festett bőrrel vonják be a falakat. Ez különösen hasznos azokban a helyiségekben, ahol főznek vagy elfogyasztják az ételt, ugyanis a bőr a textillel ellentétben nem szívja be a szagokat. A leggazdagabbak falait szőnyegek díszítik. A legtöbb házban viszont azokat a helyiségeket, ahová idegenek is beléphetnek, egyszerűen csak a vakolatra festett képekkel dekorálják.

A faliszőnyegek mellett esetleg még függönyökkel találkozhatunk, amelyek bibliai vagy római és görög mitológiából és történelemből vett jeleneteket ábrázolnak. (...)

A padlót általában kákából szőtt vagy fonott szőnyeg borítja. A felülete ruganyos, és újkorában kellemes, friss illatot áraszt. Ha az asztalokat, ágyakat és ládikákat török szőnyegek borítják, rögtön tudhatjuk, hogy igen gazdag házba tévedtünk.

KERTEK

Az angolok odavannak a kertekért, és az alól a londoniak sem kivételek. Állítólag még maga a királynő is minden reggel komolyan és serényen tevékenykedik a palota kertjében - nem csupán felügyeli a munkákat, de saját kezével metszi a fákat, és irtja a gyomokat. (...)

A városi kertek leggyakrabban földhözragadt célokat szolgálnak: itt termelik meg a főzéshez, kozmetikumokhoz és gyógyszerekhez szükséges növényeket, innét kerül friss saláta, borsó és bab az asztalra, itt vannak a szilva- és cseresznyefák és a méhek. [1]

2.sz függelék

Részlet Charles Fitzroy: Reneszánsz Firenze napi öt forintból

EGY NEMES HÁZA

Ha például textíliát akarunk vásárolni, akkor bebocsátást nyerünk a kereskedő palazzójának földszinti bemutatótermébe (...). Ha lelkes vásárlók vagyunk, és a kereskedő kiváltságosai körébe fogad, talán még az emeleten berendezett dolgozószobába is felvisz, ahol személyes, és üzleti iratait tartja. (...) Az is előfordulhat, hogy meghívnak valamilyen társasági eseményre, ekkor alkalmunk lesz megnézni a ház legnagyobb helyiségét, a piano nobilet. A salon tágas terem, benne hosszú asztal. Ünnepestélyes alkalmakkor, banketteken, fogadásokon és családi összejöveteleken itt gyűlik egybe a vendégcsereg. Ablaka mindig az utcára néz, a ház hölgyei innét kísérik figyelemmel az utcai felvonulásokat farsang idején. A terem közepén áll a kandalló, télen itt gyűlhet össze a család.

A ház központi helyiségét ebédlő, kisebb szobák, és előszobák veszik körül. (...) Hátsó, a csendesebb részen a ház lakóinak hálószobáit találjuk, némelyikhez fürdőhelyiség és egy kis kamra is tartozik. A házigazda hálószobájában mesterien faragott ágy kap helyet (...). Az ágy igazi státusszimbólum, hiszen rengeteg esemény zajlik körülötte- benne: születés, betegség és halál, melyek mind félig- meddig nyilvános események (...). A sarokban mosdótál áll. Az illemhelyeket amennyire csak lehet elrejtik, így kerül a lépcső alá, egy kis szekrénybe. (...)

A ház úrnője a konyha enteriőrjét igyekszik olyan kényelmessé tenni, amennyire csak lehet, hiszen tudja, hogy élete legnagyobb részét itt kell töltenie (...). A ház összes helyiségében szolgálok sűrögnek, felseprik a padlót, elsúrolják az edényeket, stb...

EGY IPAROS HÁZA

Ők jóval szerényebb körülmények között, kis faházban élnek. A két- vagy háromemeletes házak minden emeletén egy-egy szoba van, ezek legfőleg öt méter szélesek, és egy szobában egy család él (...). Sok család kénytelen megelégedni egy egyszobás konyhával, ahol a konyha az élet fő színtere, a családi élet központja, itt esznek és játszanak. Télen itt van a legmelegebb, olyankor az egész család a tűz körül kuporog.

EGY NAP

(...) a város lakói korán kelnek. Néhány nő a reggeli misére megy, az inasok a műhelyekbe sietnek, menet közben igazgatják tunikájuk övét, és próbálják rendbe szedni harisnyájukat. Szolgák sietnek gazdájuk házához, aggódva, hogy odaérjenek mielőtt a háziasszony felkel.(...) A városközpontban pedig, ahol majdnem minden palota alsó szintje boltnak van kialakítva, iparosok tárják ki a spalettákat és nyitják le a zsanérokat, melyeken szemlére teszik az áruikat. (...) A kocsik szörnyű lármát csapnak, ahogy végiggördülnek a szűk utcákon, hangjuk ide-oda verődik a magas házak falai közt.

Friss kenyér illata tölti be a levegőt, ahogy a pékek sütőformába öntik a kenyértésztát. A firenzeiek általában 9-10 óra körül költik el egyszerű reggelijüket, mely kenyérből, lekvárból és gyümölcsből áll. Az utcák ilyenkor már tele vannak házalókkal, akik áruikat kínálgatják. (...) A fontosabb kereskedők beszólják a nap első vevőit, akik türelmesen vártak, hogy

bemehessenek a palotába. (...) Nem mindenki feszül neki a munkának. A kapualjakban fiatalok kártyáznak, sakkoznak, vagy kockáznak. (...)

Késő délután az üzletek sorban bezárnak, a munkások pedig hazamennek, hogy elfogyasszák vacsorájukat. Az estebéd a reggelinél sokkal komolyabb dolog. A vacsora elmaradhatatlan része a tészta, majd salátát és húst szolgálnak fel, végül kecskesajt, vagy gyümölcs zárja az étkezést. A gazdagabb családok esetenként egzotikusabb ételeket is megengednek maguknak. Az iparosoknak meg kell elégedniük kenyérrel, melyhez fokhagymát és hagymát esznek, esetleg egy tál bab, vagy saláta jut az asztalra- húst csak ünnepnapokon esznek. A legtöbb családban még villa sincs.

Ha még azután is kint vagyunk, hogy a Palazzo della Signoria tornyának harangja jelezte a kijárási tilalom kezdetét, látni fogjuk, hogy az utcákon egész más népek gyülekeznek. (...)

Éjjel a városban féktelen firenzeiek csapatokba verődve keresik fel a legnépszerűbb kocsmákat, ahol annyit esznek és isznak, amennyit csak akarnak.

NŐI SZEREPEK

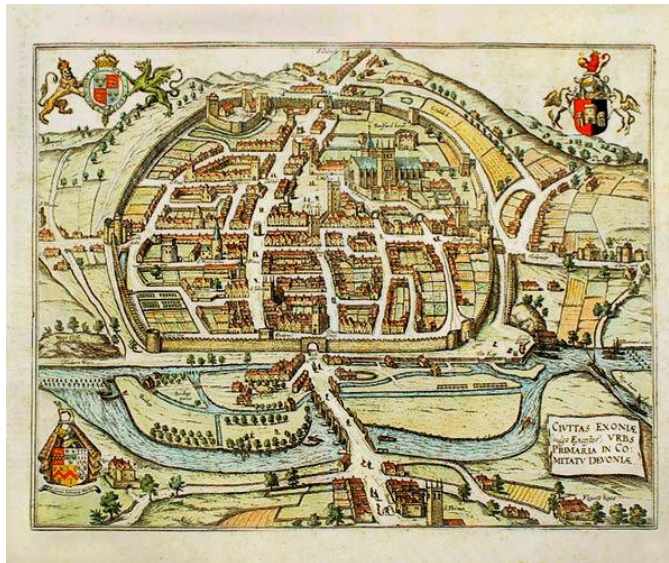
A felső és alsó rétegekből származó nők társadalmi szerepe között óriási különbségek vannak. A piacon mindenféle társadalmi réteg képviselteti magát, másutt azonban szinte csak munkásosztálybeli nőkkel fogunk találkozni, ugyanis elég kevesen vannak, akik otthon dolgoznak. Akadnak köztük háztartási alkalmazottak, dajkák, varrónők, vagy a kocszmákban dolgoznak. Ezzel szemben a kiváltságos helyzetben lévő asszonyok idejük nagy részét otthon töltik. Nincs szavazati joguk, nem vehetnek részt a politikában, sőt még a vallási ünnepségekről is ki vannak tiltva, bár az ablakból kihajolva szívesen nézik a farsangi felvonulásokat.

Ha egy előkelő hölgy elhagyja otthonát, mindig odafigyel, hogy illő öltözképpen lépjen az utcára. Bőrét kénnel dörzsöli, hogy a divatnak megfelelően hófehér legyen, ami jobban kiemeli drága ékszereit.

[1] TAMES, RICHARD: *Shakespeare Londonja napi öt garasból* – Scholar Kiadó., 2010 – p. 33-36,42,45

[2] FITZROY, CHARLES: *Reneszánsz Firenze napi öt forintból* – Scholar Kiadó, 2011 – p. 11-13., 24, 29.

3.sz. függelék - ábrák

Tudor kori város térképe [3]

Tudor kori város [2]

Canterbury [6]

infantprojects 4 see Unit C: History, pages 5-6 SCHOLASTIC PHOTOCOPIABLE

Utcai élet egy Tudor korivárosban[1]

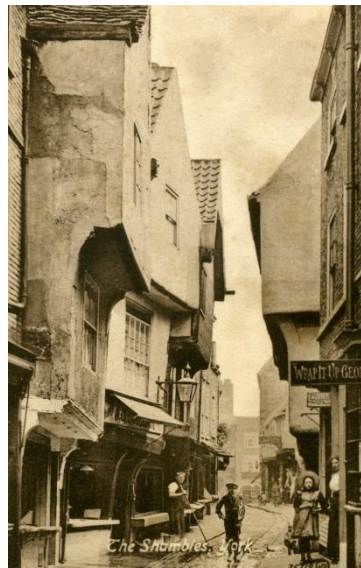
Élet egy Tudor kori városban [1]

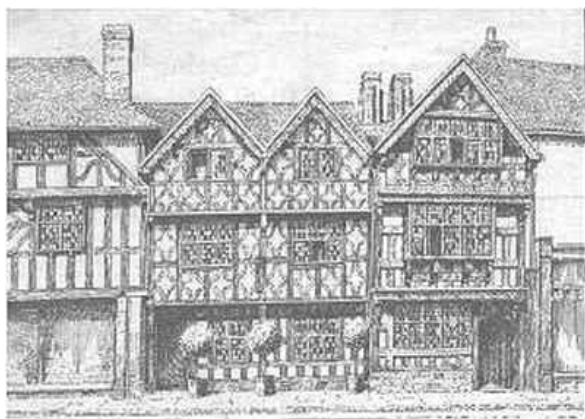
Utcakép [7]

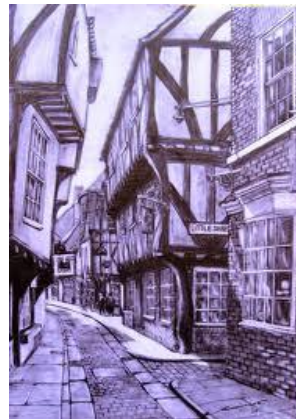
Utcakép [7]

Utcakép [8]

Tudor kori ház homlokzata [9]

Tudor kori ház
homlokzat [9]

Shakespear háza [10]

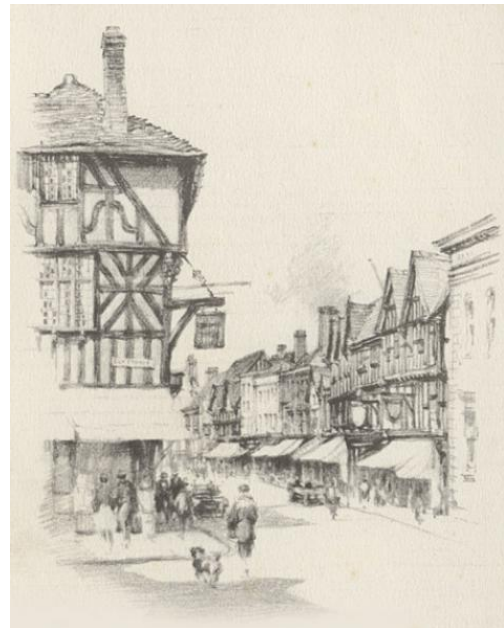
Stradford, Tudor kori ház [11]

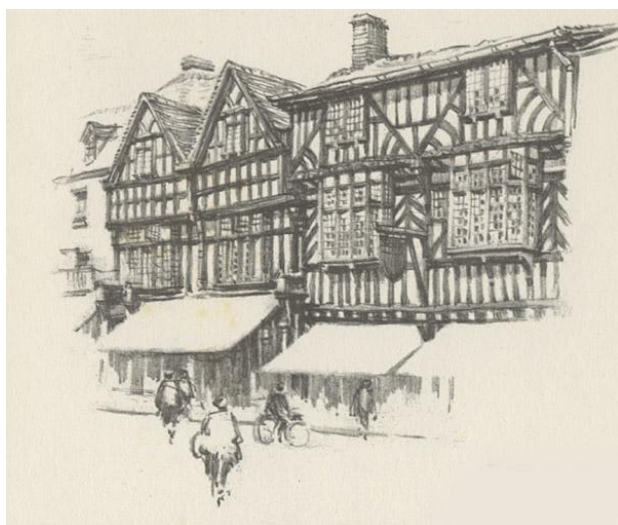
London [12]

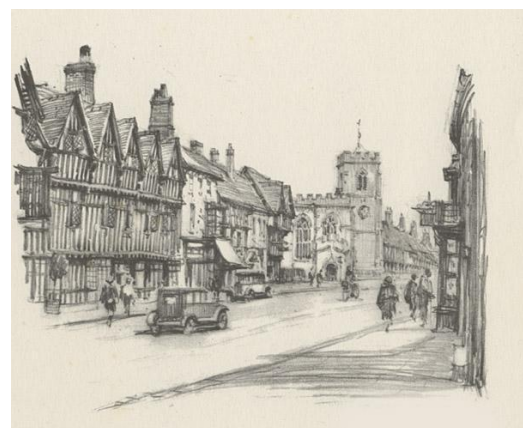
Stratford [13]

Stratford [13]

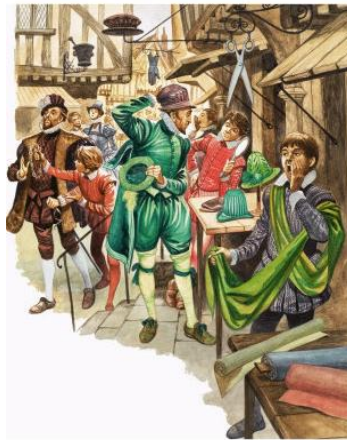
Stratford [1]

Stratford [13]

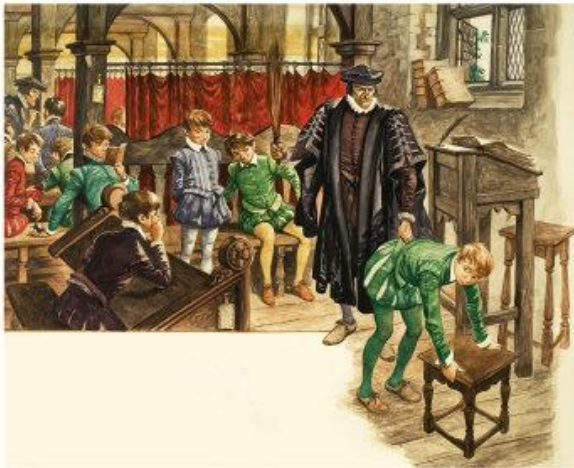
Utcai árusok[14]

Utcai árusok[14]

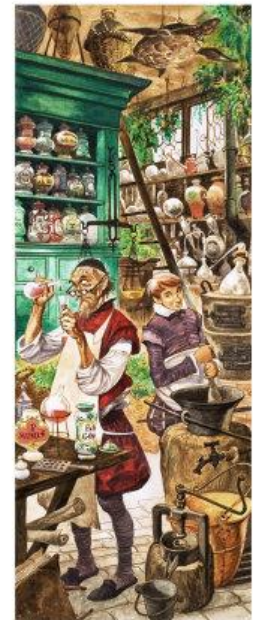
Városi vilgítás[14]

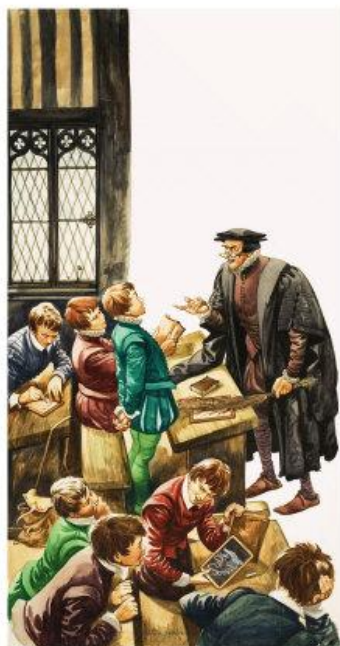
Oktatás [14]

Városi viágítás[14]

Gyógyászat [14]

Oktatás[14]

Szórakozás [14]

A ház faszerkeszete [15]

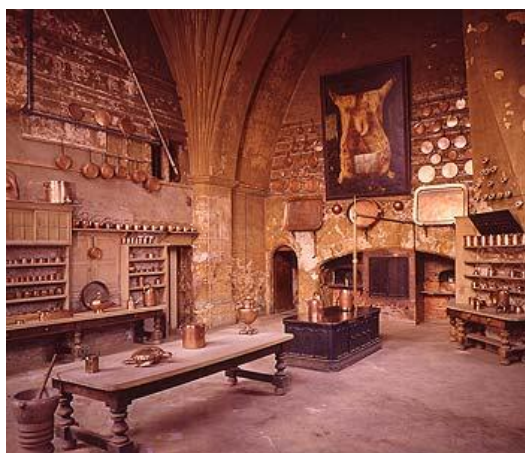
Falak kitöltő rétegei [15]

Faszerkezetes ház fedélszék tere [16]

Falak kitöltő rétegei [15]

A konyha [4]

A konyha [5]

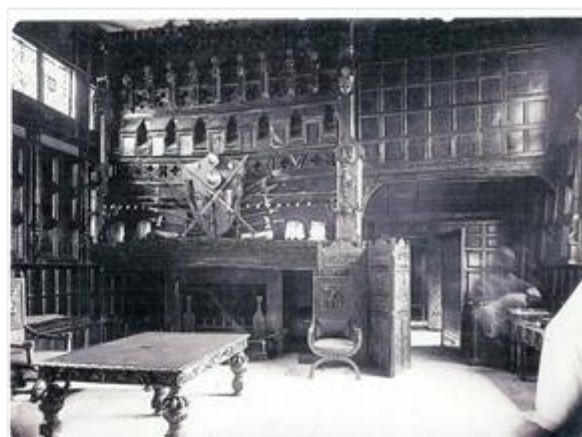

Banqueting Hall
 YE OLDE TUDOR HOUSE, 15 Fore St., TAUNTON.
 Containing Showrooms and Galleries replete with interesting examples of
 Old World Furniture, China, &c. for sale at strictly commercial prices.
 F. G. HALLIDAY (1909) Ltd., Antique Dealers,
 Ye Olde & Ye Lads, Taunton, Milshead, Exon, Basingstoke & Poole.
 (Telephone: 101-102) CHURCH ST. TAUNTON.
 www.tauntonian.com

Belső tér (great hall) [17]

A hálószoba [18]

Belső tér (great hall) [17]

Étkező[18]

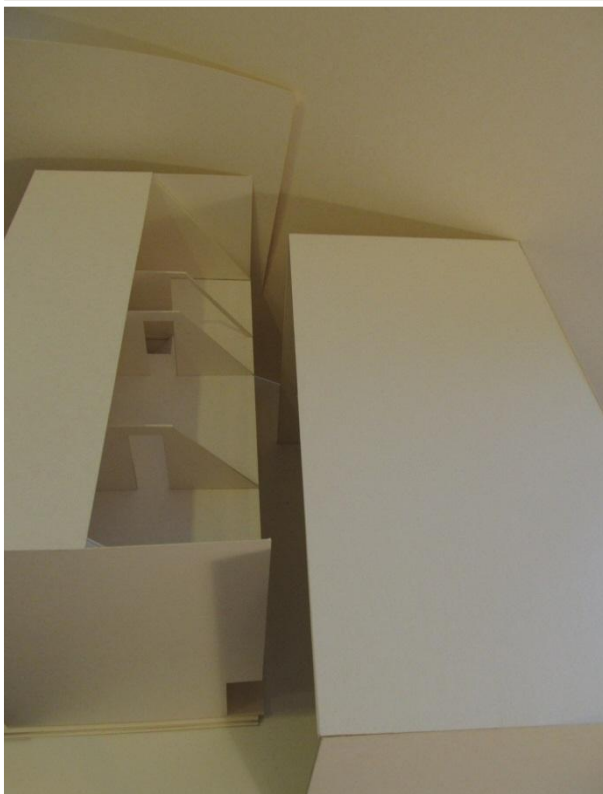
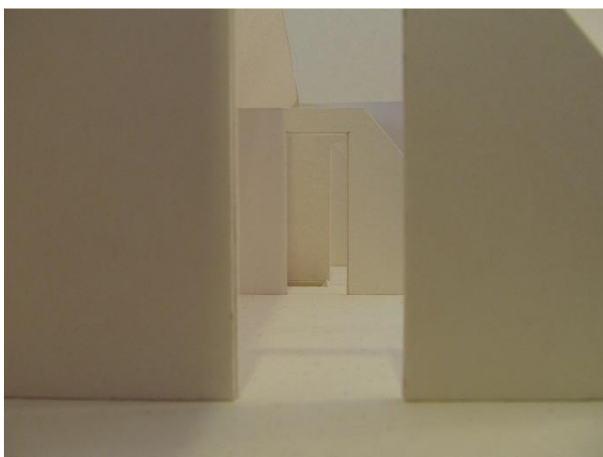

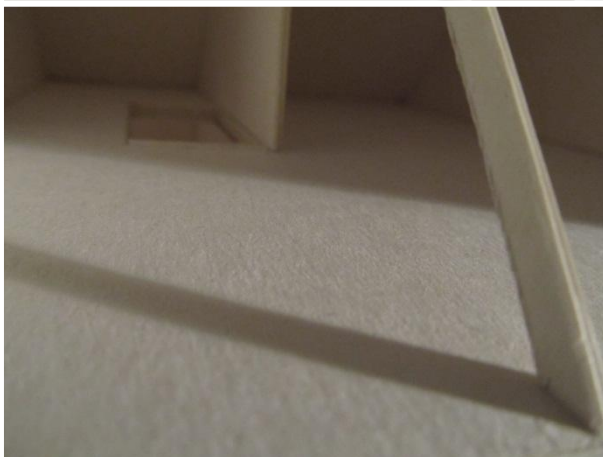
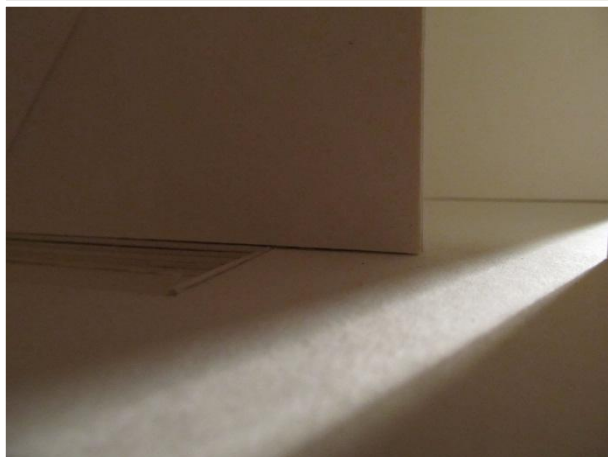
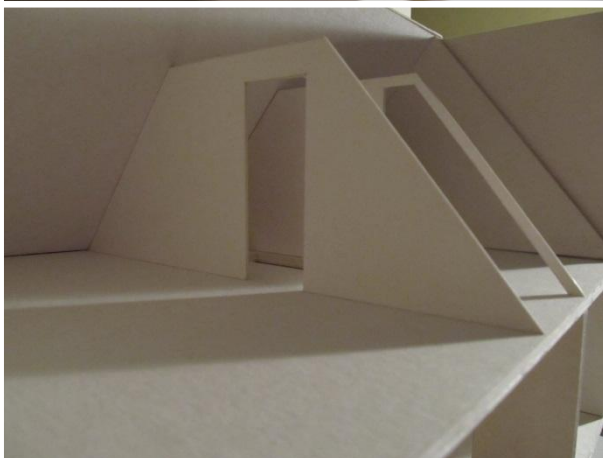
Tálaló szekrény [18]

Ábrahivatkozások:

- [1] <http://education.scholastic.co.uk/resources/8150>
- [2] http://www.burbage-jun.leics.sch.uk/tudors/life/town_country.htm
- [3] <http://history.parkfieldict.co.uk/tudors/tudor-towns>
- [4] http://www.homesandproperty.co.uk/property_news/events_and_getaways/burghley.html
- [5] http://photos.igougo.com/pictures-photos-p68835-Tudor_Kitchen.html
- [6] <http://www.canterburytrust.co.uk/learning/resources/tudor-city/>
- [7] <http://www.historyofyork.org.uk/themes/medieval/the-shambles>
- [8] <http://www.oldukphotos.com/yorkshire-york2.htm>
- [9] <http://www.ewgreen.org.uk/pack-s/fullpage-s/stratford-3.htm>
- [10] <http://www.leaningtonpostcards.com/Stratford-Upon-Avon-Postcards.html>
- [11] http://www.francisfrith.com/stratford-upon-avon/photos/tudor-house-1892_31060a/#utmcsr=google.com&utmcmd=referral&utmccn=google.com
- [12] http://www.bbc.co.uk/doctorwho/gallery/concept_2007/5.shtml
- [13] <http://www.cymbelinehouse.co.uk/contentok.php?id=1167&formconfirm=8>
- [14] http://eu.art.com/asp/search_do.asp/_prints.htm?ui=2885297D587F4A2C9BF96534482D5C2E&searchstring=tudor
- [15] <http://www.woodlands-junior.kent.sch.uk/Homework/houses/tudors/characteristics.htm>
- [16] <http://chestofbooks.com/home-improvement/furniture/English-Woodwork/The-Plan-Of-The-Early-Tudor-House-Part-2.html>
- [17] <http://www.tauntonian.com/oldtaunton96.html>
- [18] http://www.panoramio.com/user/1966785/tags/Speke%20Hall?photo_page=1

4.sz. függelék – Modell fotók

5.sz. függelék – Alaprajz vázlatok

